

نقش مراکز ملی اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های

دانشگاهی در پیشگیری و برخورد با سرقت علمی

فصلنامه | علمی پژوهشی

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

شاپا (چاپی) ۸۲۲۳-۲۳۵۱

شاپا (الکترونیکی) ۸۲۳۱-۲۳۵۱

نمایه در SCOPUS و LISTA، ISC و

jipm.irandoc.ac.ir

دوره ۳۴ | شماره ۱

پاییز ۱۳۹۷

در سال‌های اخیر، مسئله سرقت علمی در ایران از دو جنبه مورد توجه ویژه بوده است: (۱) برخی از دانشجویان یا اعضای هیئت علمی به دلیل ناتوانی در انجام پژوهش‌های اصیل و نگارش پایان‌نامه یا مقاله علمی به سرقت از آثار دیگران روی آورده‌اند. این امر در سطوح مختلف و به شکل‌های گوناگون و با ترفندهای خاص انجام می‌گیرد. مطالب بسیار زیادی در این زمینه و در انتقاد از وضع موجود در سطح ملی مطرح و با در رسانه‌های همگانی منتشر شده است. (۲) گروه دومی که به مقوله سرقت علمی توجه ویژه دارند، برخی مدیران ارشد وزارت علوم و وزارت بهداشت هستند که به دلیل سمت و مسئولیت خود، به این مسئله واکنش نشان می‌دهند. هر چند اخیراً این واکنش‌ها جدی و گسترده شده، اما به دلیل نبود راهکارهای اجرایی برای پیشگیری و برخورد با آن، از کارایی لازم برخوردار نبوده است. از این روست که مشاهده می‌شود میزان سرقت‌های علمی نه تنها کاهش نیافته، بلکه افزایش قابل توجهی نیز داشته است؛ به شکلی که بسیاری از مؤسسات خصوصی آشکارا تبلیغات فراوانی در زمینه فروش پایان‌نامه در سطوح مختلف و یا مقاله علمی (فارسی و انگلیسی) حتی در مقابل دانشگاه‌ها انجام می‌دهند. شوربختانه، قوانین لازم برای برخورد با این پدیده نیز تدوین نشده و یا اعمال نمی‌شود. به همین دلیل، بسیاری از دانشجویان به‌ویژه در دانشگاه‌های غیردولتی و کم‌اعتبار دست به سرقت علمی می‌زنند.

در این شرایط، وظیفه مراکز ملی اطلاع‌رسانی و نیز کتابخانه‌های دانشگاهی خطیر است. آن‌ها باید شرایط و امکانات لازم را برای آگاهی‌رسانی همگانی در زمینه انواع سرقت‌های علمی، روش‌های سرقت علمی و شیوه‌های کشف آن فراهم کرده و در دسترس علاقه‌مندان و ذی‌نفعان قرار دهند. این امر نیازمند وجود یک برنامه منسجم و هماهنگ در سطح کشور و به‌ویژه دانشگاه‌هاست. این برنامه می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

◇ تهیه و در دسترس قرار دادن نرم‌افزارهای مشابه یاب ویژه سرقت علمی؛

- ◇ برگزاری کارگاه‌های آموزشی حضوری و آنلاین در زمینه شیوه استفاده از این نرم‌افزارها؛
 - ◇ تدوین و در دسترس گذاردن روش‌های جلوگیری از سرقت علمی برای استادان راهنما و مشاور پایان‌نامه؛
 - ◇ آشنا کردن دانشجویان، استادان راهنما و مشاور با انواع سرقت علمی و سطوح آن؛
 - ◇ اطلاع‌رسانی پیوسته درباره تازمه‌ترین پیشنهادها (پروپوزال‌ها) و پایان‌نامه‌های دفاع‌شده (که ثبت آن‌ها اکنون در سامانه «پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران» اجباری شده است)؛
 - ◇ اطلاع‌رسانی مستمر درباره آئین‌نامه‌ها و قوانین مرتبط با سرقت عملی؛
 - ◇ تهیه و تدوین مرامنامه اخلاق پژوهش و نشر؛
 - ◇ و مواردی از این دست.
- جدیدت در این زمینه در سطح ملی و احساس وظیفه مراکز ملی اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ها می‌تواند موجب پیشگیری از این فاجعه علمی و پیشگیری از دست رفتن اعتبار علمی ایران در سطح جهانی شود.

سید رحمت‌الله فتاحی

سر دبیر

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی